

В. В. РУДЕНЬ

СВОЄРІДНІСТЬ ПРИРОДНОГО РУХУ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В 1991–2021 РОКАХ ЯК ІНДИКАТОР ПРОЦЕСУ ВІДНОВЛЕННЯ ЛЮДСЬКОГО РЕСУРСУ ДЛЯ ЕКОНОМІКИ ТА ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, м. Львів, Україна

Мета: встановлення характерологічних особливостей у природному русі населення України за 30 років незалежності (1991–2021) як основному індикаторі процесу відновлення людського ресурсу для економіки та збройних сил держави.

Матеріали і методи. Виконано епідеміологічне, одномоментне, суцільне дослідження з використанням біостатистичних даних бази Державного комітету статистики України за 1991–2021 рр., із застосуванням для аналізу комп'ютерного пакета Microsoft Office Excel (2021) та низки наукових медико-біостатистичних методів з урахуванням принципів системності.

Результати. Аргументовано, що природний рух населення в країні за період в 30 років незалежності характеризується такими своєрідностями, як «демографічний перехрест» (1991), що визнається отриманими біостатистичними даними щорічного медіального скорочення числа народжень на $M = -14\ 320 \pm 120$ епізодів (1991 р. – $P = 12,1\%$ і 2021 р. – $P = 7,3\%$) та збільшенням чисельності смертей (1991 р. – $P = 12,9\%$ і 2021 р. – $P = 18,5\%$) з осередкованим, упродовж кожного року, наростанням кількості померлих на $n = 22\ 663 \pm 151$ випадок, тоді як величина природного приросту серед людності країни у простежуваний проміжок часу є негативною та має спрямування до збільшення за T_{np} у $P = 10,3$ рази (1991 р. – $P = -0,8\%$, тоді як у 2021 р. – $P = -11,2\%$).

Висновки. Висліди достеменно посвідчують наявність демографічного перехресту у стані природного руху населення та його пагубного наслідку – депопуляції, що призводить в суспільстві до систематичного зменшення абсолютної чисельності людності та зниження процесів відтворення населення (кожне наступне покоління чисельно менше за попереднє!), з причини чого і відбувається в Україні «старіння нації».

Архіактуальним на сьогодні в питанні відтворення населення є безкомпромісне виконання заходів міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, обласними, міськими держадміністраціями та органами місцевого самоврядування, що виходять зі «Стратегії людського розвитку» (2021), де «стратегічною ціллю № 1 є покращення медико-демографічної ситуації в Україні», що, власне, і засвідчує про пріоритетну увагу з боку держави до сфери людського розвитку як наряду забезпечення людським ресурсом економіки та обороноздатності держави.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: населення; чисельність; природний рух; демографічний перехід; народжуваність; смертність; природний приріст; депопуляція; стратегії людського розвитку; економіка; збройні сили.

У будь-яких питаннях відтворення роду людського чи то в сім'ї/родині, або населення в суспільстві, зацікавлений у цьому повинен у думках зосередитися над джерелами життя наших пращурів Адама і Єви – сторінками Книги Буття зі Святого Письма [1] та розважити над тим, коли «...Бог на Свій образ людину створив, на образ Божий її Він створив, як чоловіка та жінку створив їх», «... І поблагословив їх Бог, і сказав Бог до них: Плодіться й розмножуйтеся, і наповнюйте землю...» (Бут. 1:27,28), чим, власне, і було покладено початок продовження роду людського.

Доречним у такому разі розмислити й над гріхопадінням перших людей, за що Людинолюбцею Господь Бог, проганяючи їх з Едемського саду, в черговий раз, поблагословив Адама і Єву та наступні їх покоління на продовження роду люд-

ського, сказавши при цьому до Єви: «...помножуючи, помножу терпіння твої та болі вагітності твоєї. Ти в муках родитимеш діти...» (Бут. 2:16). Після потопу Бог дав таку ж вказівку і Ною: «Плодіться й розмножуйтеся та наповнюйте землю!» (Буття 9:1).

Актуальним є і те, що від двох перших людей, котрі залишили по собі нащадків і в час – до сьогодні, на планеті Земля, на думку експертів-демографів (не без допомоги їх фантазії!), загалом жило й померло близько 96 108 млрд людей [4, 9]. Тоді як, згідно з даними ООН, станом на 28 березня 2023 р. сучасне світове населення становить 8 024 378 044 [2].

А втім, важливим у цьому є те, що лише у 1820 р. населення Землі досягло одного мільярда осіб, що стало початком «демографічного

вибуху», при тому, як кожен наступний мільярд додавався, відповідно, через 107, 32, 15, 13, 12, 12 років [3]. Цим, власне, і демонструється тенденція до збільшення його чисельності в Африці, Азії, Латинській Америці, Океанії, проте у Європі поширюється зворотний процес – «демографічна криза», що веде до значного сповільнення темпів приросту населення [5].

Враховуючи світові тенденції у чисельності населення, вважаємо за необхідність науково та з повною достеменністю проаналізувати природний рух населення за 30 років незалежності України як індикатор процесу відтворення людського ресурсу для економіки та обороноздатності держави, що і робить дане дослідження актуальним у власному змісті.

Мета роботи: встановлення характерологічних особливостей у природному русі населення України за 30 років незалежності (1991–2021) як основному індикаторі процесу відновлення людського ресурсу для економіки та Збройних сил держави.

Матеріали і методи. Виконано епідеміологічне, одномоментне, суцільне, наукове дослідження з використанням біостатистичних даних бази Державного комітету статистики України за період 1991–2021 рр. [7], із застосуванням для аналізу комп'ютерного пакета Microsoft Office Excel (2021) та низки наукових медико-біостатистичних методів: ретроспективного, біостатистичного, викопювання, математичного, абстрактного, графічного, дедуктивного усвідомлення, структурно-логічного аналізу з врахуванням принципів системності.

Результати дослідження та їх обговорення.

Перш ніж розпочати обміркування отриманих біостатистичних результатів згідно з окресленим предметом дослідження, доречно зазначити, що термін «природний рух населення» вперше у 1662 р. задекларував англійський вчений, родоначальник науки демографії Джон Граунт (1620–1674) у праці "Natural and Political Observations Mentioned in a following Index, and made upon the Bills of Mortality" («Природні та політичні спостереження про смерть»), де зробив спробу побудувати «лінію життя» – основу таблиць смертності та сформулював деякі закономірності руху населення [6].

Завдяки подальшим науковим напрацюванням як європейських, так українських науковців – демографів, політекономів та статистиків у XIX – початку XX ст. вдалося сформулювати науково-практичний термін «природний рух населення/відтворення населення», що трактується як сукупність природних процесів: народжуваності, смертності та природного приросту, що забезпечують безперервне відновлення і зміну людських поколінь [3] й окреслюється відносними та абсолютними величинами.

Наслідки аналізу даних процесу відтворення населення незалежної України упродовж 1991–2021 рр. у цілому свідчать (рис. 1, 2), що, власне, в 1991 р. число померлих ($n=669\,960/P=12,9\%$) перевищило на $n=39\,147/P=6,2\%$ випадків кількість народжених ($n=630\,813/P=12,1\%$), що і слугує доказом від'ємного природного приросту (P_{np} населення ($P_{np}=-0,8\%$ / $n=-39\,147$) та аргументу-

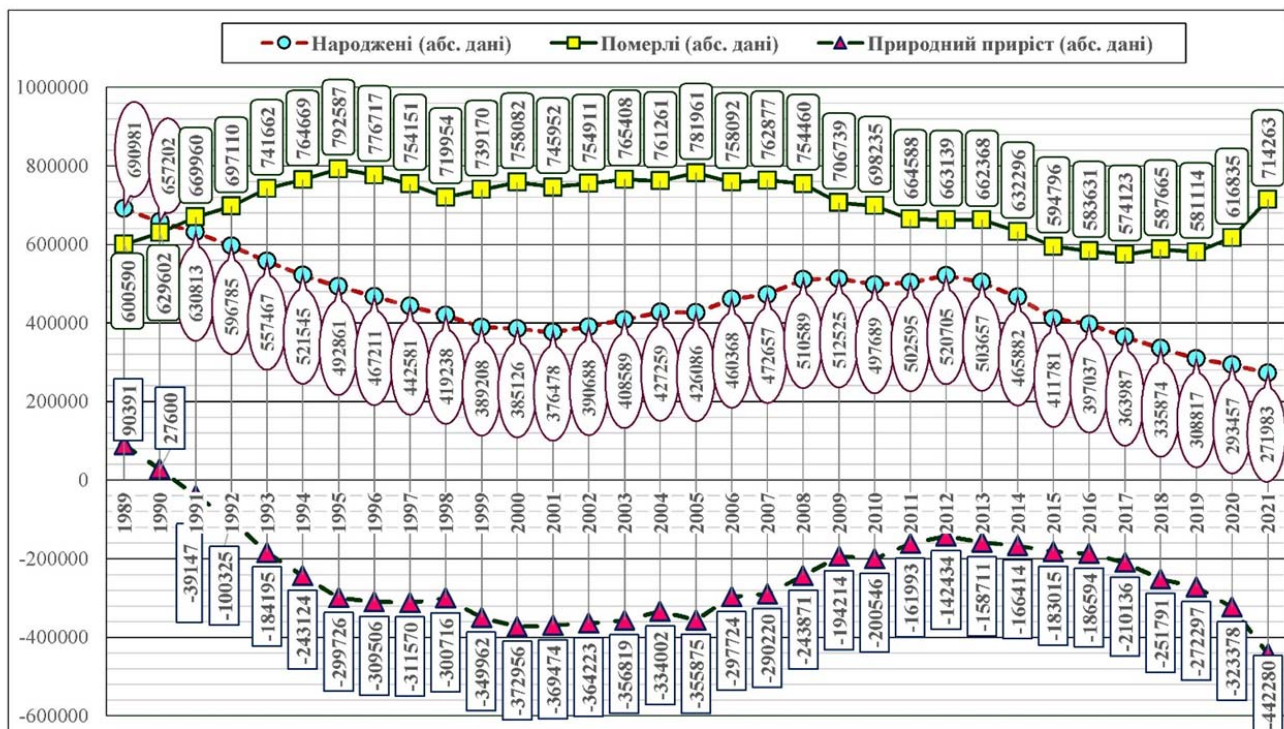

Рис. 1. Біостатистичні дані (абс. числа) про природний рух (кількість народжених, померлих і природний приріст) населення України в 1991–2021 рр.

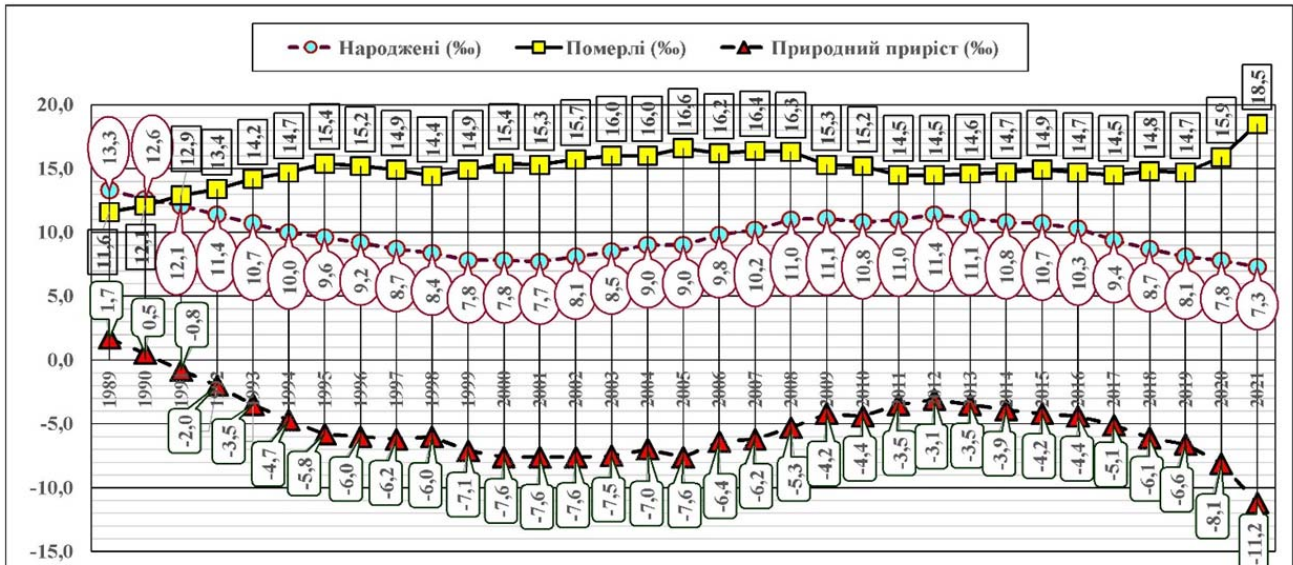

Рис. 2. Дані про зміну відносних показників (на 1000 населення) природного руху (народжені, померлі й природний приріст) населення України в 1991–2021 рр.

ється у загальній чисельності населення в Україні початком четвертого етапу «демографічного переходу» [8, 10–16].

Перша інформативна біостатистична складова природного руху – народжуваність у період 1991–2021 рр. у побудованих динамічних рядах (рис. 1, 2) вирізняється хвилястими коливаннями зі спрямуванням до зменшення чисельності новонароджених на $n=-358\ 830$ випадків або на $P=-56,9\%$, про що засвідчують отримані дані як абсолютного убутку (A_{y6}), так і коефіцієнта темпу убутку (T_{y6}), тобто: від $n=630\ 813/P=12,1\%$ подій у 1991 р. до $n=271\ 983/P=7,3\%$ осіб у 2021 р. Окрім того, встановлено, що показник середнього щорічного зменшення числа народжень становив $M=-14\ 320\pm 120/P=0,3\%$ епізодів.

А втім, візуальне осмислення представлених динамічними рядами з абсолютними та відносними числовими значеннями народжених та померлих в Україні за досліджуваний період (1991–2019) (рис. 1, 2), небезпідставно наводять на думку про наявний «демографічний перехрест», коли серед населення смертність домінує над народжуваністю.

Підтверджують дану наукову думку отримані результати (рис. 1, 2), котрі свідчать про збільшення у базовому 1991 р. числа померлих над народженими ($n=630\ 813/P=12,1\%$) на $n=39\ 147$ ($P=6,2\%$) випадків, що в цілому в основному році становило $n=669\ 960/P=12,1\%$ померлих, при показнику $P_{np} n=-39\ 147/P=-0,8\%$. Водночас у кінцевому ланцюговому 2021 р. різниця між померлими та народженими, за даними T_{np} , являла $P=61,9\%$ або, згідно з A_{np} , $n=442\ 280$ подій на користь перших, при абсолютному виразі $n=714\ 263/P=18,5\%$ померлих в зіставленні з $n=271\ 983/P=7,3\%$ народженими, при $P_{np} n=-442\ 280/P=-11,2\%$.

Напрямо до збільшення самої кількості померлих в Україні протягом 1991–2019 рр. ар-

гументують отримані біостатистичні відомості поміж крайніми межами представлено динамічного ряду (рис. 1, 2) на $n=44\ 303$ випадки або $P=6,61\%$ (1991 р. – $n=669\ 960/P=12,9\%$ в уподібненні з 2021 р. – $n=714\ 263/P=18,5\%$). У цьому контексті доцільно зазначити, що опосередковано упродовж кожного досліджуваного року число померлих наростало на $n=22\ 663\pm 151$ випадок/ $P=0,49\%$.

До того ж встановлено, що результат пов'язування двох наявних складових природного руху населення (число народжених і кількість померлих) в Україні також засвідчив про переважання смертності над народженими, коли за результатами отриманого показника співвідношення (P_{cp}) на одного народженого у 1991 р. припадало 1,1 померлих, тоді як у 2021 р. P_{cp} посвідчує ще більш сумніше співвідношення: 1:2,6.

Третя компонента природного руху населення – природний приріст, практично віддзеркалює розмах коливання числових значень сформованого динамічного ряду, проте з від'ємними абсолютними даними (рис. 1, 2), що підтверджує квінтесенцію наявного в Україні серед населення «демографічного переходу» – коли смертність більша від народжуваності.

У такому разі доречно констатувати про той науковий факт, що величини природного приросту серед людності країни у простежуваний проміжок часу (рис. 1, 2) є негативними та характеризуються спрямуванням до значного числового збільшення за даними T_{np} у $P=10,3$ рази ($P=1129,8\%$), або за показником A_{np} – на $n=403\ 133$ одиниці, порівняно з базовим 1991 р. ($n=-39\ 147/P_{np}=-0,8\%$), тоді як у ланцюговому 2021 р. число померлих ($n=714\ 263/P=18,5\%$) перевищувало кількість народжених ($n=271\ 983/P=7,3\%$) на $P=61,9\%$, а за коефіцієнтом P_{np} – на $n=-442\ 280$ одиниць/ $P_{np}=-11,2\%$.

Характерологічним у здобутих результатах аналізу природного приросту серед населення України в 1991–2021 рр. є і те, що щорічно простежуваний показник у числових значеннях, будучи меншим від нуля, зростав на $n = -8343 \pm 91$ випадок/ $P_{пр} = -0,17\%$, що засвідчує про домінування числа померлих над кількістю народжених.

Висновки

1. Висліди достеменно посвідчують наявність «демографічного перехресту» у стані природного руху населення та його пагубного наслідку – депопуляції, що призводить у суспільстві до систематичного зменшення абсолютної чисельності людної та зниження процесів відтворення населення (кожне наступне покоління чисельно менше за попереднє!), з причини чого і відбувається в Україні «старіння нації» [2], що мають

прямий негативний вплив як на людський ресурс для економіки, так і обороноздатності держави.

2. Архіактуальним на сьогодні в питанні відтворення населення є безкомпромісне виконання заходів міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, обласними, міськими держадміністраціями та органами місцевого самоврядування, що виходять зі «Стратегії людського розвитку» (2021) [6, 7], де «стратегічною ціллю № 1 є покращення медико-демографічної ситуації в Україні», що, власне, і засвідчує про пріоритетну увагу з боку держави до сфери людського розвитку як на пряму забезпечення людським ресурсом економіки та Збройних сил України.

Перспективи подальших досліджень передбачають вивчення такої причини депопуляції населення України, як смертність.

Список літератури

1. *Біблія* або Книги Святого Письма Старого і Нового Заповіту (1988) / [перекл. І. Огієнко]. – Режим доступу : https://www.truechristianity.info/ua/bible/genesis_ua.php.
2. Депопуляція // *Словник української мови* : у 20 т. / [уклад. В. В. Чумак] ; Національна академія наук України, Український мовний-інформаційний фонд. – К. : Наукова думка, 2013. – Т. 4: Д–Ж. – 1008 с. – Режим доступу : <https://slovnuk.me/dict/newsum/депопуляція>.
3. *Економічна і соціальна географія країн світу* / за ред. С. П. Кузика. – Львів : Світ, 2002.
4. *Лібанова Е. М. Демографія* / Е. М. Лібанова, О. П. Рудницький // *Енциклопедія сучасної України* / гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін. ; Національна академія наук України, Наукове товариство імені Шевченка. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень Національної академії наук України, 2007. – Режим доступу : <https://esu.com.ua/article-21470>.
5. *Населення України. Чисельність і склад населення* / Державна служба статистики України ; Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи Національної академії наук України. – Режим доступу : http://db.ukrcensus.gov.ua/MULT/Dialog/statfile_c.asp.
6. *Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії людського розвитку на 2021–2023 роки* : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2021 р. № 1617-р. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1617-2021-%D1%80#Text>.
7. *Про Стратегію людського розвитку*: Указ Президента України від 2 червня 2021 р. № 225/2021. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0036525-21#Text>.
8. *Рудницький О. П. Історична еволюція чисельності населення України у світлі теорії демографічного переходу* / О. П. Рудницький // *Демографія та соціальна економіка*. – 2020. – № 3 (41). – С. 3–16. – Режим доступу : <https://dse.org.ua/archive/41/1.pdf>.
9. *Савчук І. Г. Демографічного переходу теорія* / І. Г. Савчук // *Словник суспільної географії*. – Режим доступу : <https://geohub.org.ua/node/3358>.
10. *Світова статистика у реальному часі* // *Worldometer*. – Режим доступу : <https://www.worldometers.info/uk/>.
11. *Chenet J.-C. The Demographic Transition: Stages, Patterns, and Economic Consequences: A Longitudinal Study of Sixty-Seven Countries Covering the Period 1720–1984* / J.-C. Chenet. – Oxford U. Press, 1993. – 633 p.
12. *Demographic transition and its consequences* / Ronald D. Lee, David S. Reher (edit.) // *Population and Development Review*. – 2011. – Vol. 37. – P. 287. – Access mode : https://www.popcouncil.org/uploads/pdfs/2011_PDRSupp_DemTranConseq.pdf.
13. *Hopfenberg R. An expansion of the demographic transition model: the dynamic link between agricultural productivity and population* / R. Hopfenberg // *Biodiversity* – 2014. – Vol. 15 (4). – P. 246–254. – Access mode : <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14888386.2014.973904#:~:text=The%20classic%20demographic%20transition%20model,temporal%20frame%20and%20cultural%20scope>.
14. *How many people have ever lived? Keyfitz's calculation updated (done June 18, 1999)*. – Access mode : <https://math.hawaii.edu/~ramsey/People.html>.
15. *Hub K. How Many People Have Ever Lived on Earth?* / K. Hub // *Population Reference Bureau*. – Access mode : <http://www.prb.org/Articles/2002/HowManyPeopleHaveEverLivedonEarth.aspx>.
16. *World Population Clock: 7 Billion People (2022)* // *Worldometer*. – Access mode : www.worldometers.info.

References

1. Ohienko, I. (Transl.). (1988). *Bibliia abo Knyhy Sviatoho Pysma Staroho i Novoho Zapovitu [The Bible or the Books of the Holy Scriptures of the Old and New Testaments]*. Retrieved from: https://www.truechristianity.info/ua/bible/genesis_ua.php [in Ukrainian].
2. (2013). Depopuliatyia [Depopulation]. *Slovnyk ukrainskoi movy – Dictionary of the Ukrainian language*. Chumak, V.V. (Comp.). (Vol. 4). Kyiv: Naukova dumka. Retrieved from: <https://slovnyk.me/dict/newsum/депопуляція> [in Ukrainian].
3. Kuzyk, S.P. (Ed.) (2002). *Ekonomichna i sotsialna heohrafiia krain svitu [Economic and social geography of the countries of the world]*. Lviv: Svit [in Ukrainian].
4. Libanova, E.M., & Rudnytskyi, O.P. (2007). Demohrafiia [Demography]. *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy – Encyclopedia of modern Ukraine*. Dziuba, I.M., Zhukovskyi, A.I., & Zhelezniak, M.H. (Eds.). Kyiv: Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy. Retrieved from: <https://esu.com.ua/article-21470> [in Ukrainian].
5. Naselennia Ukrainy [Population of Ukraine]. Retrieved from: http://db.ukrcensus.gov.ua/MULT/Dialog/statfile_c.asp [in Ukrainian].
6. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy Pro zatverdzhennia planu zakhodiv z realizatsii Stratehii liudskoho rozvytku na 2021–2023 roky vid 9 hrudnia 2021 r. № 1617-r [Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine On the approval of the plan of measures for the implementation of the Human Development Strategy for 2021–2023 dated December 9, 2021 No. 1617]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1617-2021-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
7. Ukaz Prezydenta Ukrainy Pro Stratehiiu liudskoho rozvytku vid 2 chervnia 2021 roku № 225/2021 [Decree of the President of Ukraine About the Human Development Strategy dated June 2, 2021 No. 225/2021]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0036525-21#Text> [in Ukrainian].
8. Rudnytskyi, O.P. (2020). Istorychna evoliutsiia chyselnosti naselennia Ukrainy u svitli teorii demohrafichnoho perekhodu [Historical evolution of the population of Ukraine in the light of the theory of demographic transition]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika – Demography and social economy*, 3(41), 3-16. Retrieved from: <https://dse.org.ua/arhcive/41/1.pdf> [in Ukrainian].
9. Savchuk, I.H. Demohrafichnoho perekhodu teoriia [Demographic transition theory]. *Slovnyk suspilnoi heohrafii – Dictionary of social geography*. Retrieved from: <https://geohub.org.ua/node/3358> [in Ukrainian].
10. Svitova statystyka u realnomu chasi [World statistics in real time]. *Worldometer*. Retrieved from: <https://www.worldometers.info/uk/> [in Ukrainian].
11. Chenet, J.C. (1993). *The Demographic Transition: Stages, Patterns, and Economic Consequences: A Longitudinal Study of Sixty-Seven Countries Covering the Period 1720–1984*. Oxford U. Press.
12. Lee, Ronald D., & Reher, David S. (Ed.) (2011). Demographic transition and its consequences. *Population and Development Review*, 37, 287. Retrieved from: https://www.popcouncil.org/uploads/pdfs/2011_PDRSupp_DemTranConseq.pdf.
13. Hopfenberg, R. (2014). An expansion of the demographic transition model: the dynamic link between agricultural productivity and population. *Biodiversity*, 15(4), 246-254. Retrieved from: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14888386.2014.973904#:~:text=The%20classic%20demographic%20transition%20model,temporal%20frame%20and%20cultural%20scope>.
14. How many people have ever lived? Keyfitz's calculation updated (done June 18, 1999). Retrieved from: <https://math.hawaii.edu/~ramsey/People.html>.
15. Hub, K. How Many People Have Ever Lived on Earth? *Population Reference Bureau*. Retrieved from: <http://www.prb.org/Articles/2002/HowManyPeopleHaveEverLivedonEarth.aspx>.
16. World Population Clock: 7 Billion People (2022). *Worldometer*. Retrieved from: www.worldometers.info.

THE SPECIFICITY OF THE NATURAL MOVEMENT OF THE POPULATION OF UKRAINE IN 1991–2021 AS AN INDICATOR OF THE PROCESS OF RESTORATION OF HUMAN RESOURCES FOR THE ECONOMY AND ARMED FORCES OF UKRAINE

V. V. Ruden

Danylo Halytsky Lviv National Medical University, Lviv, Ukraine

Purpose: to establish characterological features in the natural movement of the population of Ukraine over the 30 years of independence (1991–2021) as the main indicator of the process of restoring human resources for the economy and the Armed Forces of the state.

Materials and Methods. An epidemiological, one-time, continuous study was performed using biostatistical data from the database of the State Statistics Committee of Ukraine for 1991–2021, using the Microsoft Office Excel (2021) computer package for analysis and several scientific medical and biostatistical methods taking into account the principles of systematicity.

Results. It is argued that the natural movement of the population in the country during the period of 30 years of independence is characterized by such peculiarities as the "demographic crossroads" (1991), which is recognized by the obtained biostatistical data of the annual medial reduction in the number of births by $M=14320\pm 120$ episodes (1991 – $P=12.1\%$ and 2021 – $P=7.3\%$) and an increase in the number of deaths (1991 – $P=12.9\%$ and 2021 – $P=18.5\%$) with averaged, during each year, with an increase in the number of deaths by $n=22663\pm 151$ cases, while the magnitude of natural increase among the population of the country in the

observed period is negative and has a direction to increase according to T_{incr} by $P=10.3$ (1991 – $P= -0.8$ ‰, while in 2021 – $P=-11.2$ ‰).

Conclusions. The findings conclusively demonstrate the presence of a demographic crossroads in the state of natural population movement and its harmful consequence – depopulation, which leads to a systematic decrease in the absolute number of people in society and a decrease in the processes of population reproduction (each subsequent generation is numerically smaller than the previous one!), which is why the “aging of the nation” is happening in Ukraine.

What is very relevant today in the issue of population reproduction is the uncompromising implementation of measures by ministries, other central bodies of executive power, regional, city-state administrations, and local self-government bodies based on the “Strategy of Human Development” (2021), where “strategic goal No. 1 is to improve the medical and demographic situation in Ukraine”, which, testifies to the priority attention of the state to the sphere of human development – as a direction of providing human resources for the economy and defense capability of the state.

KEY WORDS: population; quantity; natural movement; demographic transition; birth rate; mortality; natural increase; depopulation; human development strategies; economy; Armed Forces.

Рукопис надійшов до редакції 29.03.2023 р.

Відомості про автора:

Рудень Василь Володимирович – заслужений лікар України, доктор медичних наук, професор кафедри громадського здоров'я Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького; тел.: +38(032)275-92-43, +38(032)275-95-36.